

27.10.2023

Група 23

Математика (алгебра)

Урок 7-8

Тема: Похідна як швидкість. Самостійна робота з теми «Застосування похідної до дослідження графіків функцій».

Мета:

- Повторити теоретичний матеріал; узагальнити, систематизувати та поглибити знання учнів із теми; застосувати математичні знання під час розв'язування прикладних задач; формувати просторову уяву;
- розвивати в учнів пізнавальний інтерес, уміння використовувати набуті знання, навички й уміння в нових ситуаціях; підвищити інтерес до вивчення математики; розвивати абстрактне та логічне мислення;
- виховувати у учнів повагу та зацікавленість до вивчення математики, старанність у навчанні; сприяти розширенню кругозору учнів.

Матеріали до уроку:

Нехай автомобіль, рухаючись прямолінійною ділянкою дороги в одному напрямку, за 2 год подолав шлях 120 км. Тоді його середня швидкість руху дорівнює: $v_{\text{сер}} = \frac{120}{2} = 60$ (км/год).

Знайдена величина дає неповне уявлення про характер руху автомобіля: на одних ділянках шляху автомобіль міг пересуватися швидше, на інших — повільніше, інколи міг зупинятися.

Разом із цим у будь-який момент часу спідометр автомобіля показував деяку величину — швидкість у даний момент часу. Значення швидкості в різні моменти повніше характеризують рух автомобіля.

Розглянемо задачу про пошук швидкості в даний момент часу на прикладі рівноприскореного руху.

Нехай матеріальна точка рухається по координатній прямій і через час t після початку руху має координату $s(t)$. Тим самим

задано функцію $y = s(t)$, яка дає змогу визначити положення точки в будь-який момент часу. Тому цю функцію називають **законом руху точки**.

Із курсу фізики відомо, що закон рівноприскореного руху задається формулою $s(t) = s_0 + v_0 t + \frac{at^2}{2}$, де s_0 — координата точки на початку руху (при $t = 0$), v_0 — початкова швидкість, a — прискорення.

Нехай, наприклад, $s_0 = 0$, $v_0 = 1$ м/с, $a = 2$ м/с². Тоді $s(t) = t^2 + t$.

Зафіксуємо який-небудь момент часу t_0 і надамо аргументу в точці t_0 приріст Δt , тобто розглянемо проміжок часу від t_0 до $t_0 + \Delta t$. За цей проміжок часу матеріальна точка здійснить переміщення Δs . Маємо:

$$\begin{aligned} \Delta s &= s(t_0 + \Delta t) - s(t_0) = \underbrace{(t_0 + \Delta t)^2 + (t_0 + \Delta t)}_{s(t_0 + \Delta t)} - \underbrace{(t_0^2 + t_0)}_{s(t_0)} = \\ &= t_0^2 + 2t_0\Delta t + \Delta t^2 + t_0 + \Delta t - t_0^2 - t_0 = 2t_0\Delta t + \Delta t + \Delta t^2. \end{aligned}$$

Середня швидкість $v_{\text{сер}}(\Delta t)$ руху точки за проміжок часу від t_0 до $t_0 + \Delta t$ дорівнює відношенню $\frac{\Delta s}{\Delta t}$. Отримуємо:

$$\frac{\Delta s}{\Delta t} = \frac{2t_0\Delta t + \Delta t + \Delta t^2}{\Delta t} = 2t_0 + 1 + \Delta t, \text{ тобто } v_{\text{сер}}(\Delta t) = 2t_0 + 1 + \Delta t.$$

Позначення для середньої швидкості $v_{\text{сер}}(\Delta t)$ наголошує, що при заданому законі руху $y = s(t)$ і фіксованому моменті часу t_0 значення середньої швидкості залежить тільки від Δt .

Якщо розглядати досить малі проміжки часу від t_0 до $t_0 + \Delta t$, то з практичних міркувань зрозуміло, що середні швидкості $v_{\text{сер}}(\Delta t)$ за такі проміжки часу мало відрізняються одна від одної, тобто величина $v_{\text{сер}}(\Delta t)$ майже не змінюється. Чим менше Δt , тим ближчим є значення середньої швидкості до деякого числа, що визначає швидкість у момент часу t_0 . Іншими словами, якщо значення Δt прямують до нуля (позначають $\Delta t \rightarrow 0$), то значення $v_{\text{сер}}(\Delta t)$ прямують до числа $v(t_0)$. Число $v(t_0)$ називають **миттєвою швидкістю** в момент часу t_0 . Це записують так: $v(t_0) = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} v_{\text{сер}}(\Delta t)$. Говорять,

що число $v(t_0)$ є **границею** функції $v_{\text{сер}}(\Delta t)$ при $\Delta t \rightarrow 0$.

Якщо в наведеному прикладі $\Delta t \rightarrow 0$, то значення виразу $2t_0 + 1 + \Delta t$ прямують до числа $2t_0 + 1$, яке є значенням миттєвої швидкості $v(t_0)$, тобто

$$v(t_0) = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} (2t_0 + 1 + \Delta t) = 2t_0 + 1.$$

Цей приклад показує, що коли матеріальна точка рухається за законом $y = s(t)$, то її миттєву швидкість у момент часу t_0 визначають за допомогою формули

$$v(t_0) = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} v_{\text{сеп}}(\Delta t), \text{ тобто}$$

$$v(t_0) = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{\Delta s}{\Delta t} = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{s(t_0 + \Delta t) - s(t_0)}{\Delta t}$$

18.7.* Матеріальна точка рухається по координатній прямій за законом $s(t) = 2t^2 + 3$ (переміщення вимірюють у метрах, час — у секундах). Знайдіть миттєву швидкість матеріальної точки в момент $t_0 = 2$ с.

$$s(t) = 2t^2 + 3, t_0 = 2 \text{ с}$$

$$v(t) = s'(t) = (2t^2 + 3)' = 2 \cdot 2 \cdot t^{2-1} + 0 = 4t$$

$$v(t_0) = v(2) = 4 \cdot 2 = 8 \text{ м/с}$$

Відповідь: $v(t_0) = 8 \text{ м/с}$.

18.8.* Тіло рухається по координатній прямій за законом $s(t) = 5t^2$ (переміщення вимірюють у метрах, час — у секундах). Знайдіть:
1) середню швидкість тіла при зміні часу від $t_0 = 1$ с до $t_1 = 3$ с;
2) миттєву швидкість тіла в момент $t_0 = 1$ с.

$$s(t) = 5t^2, t_0 = 1 \text{ с}, t_1 = 3 \text{ с}$$

$$1) v(t) = s'(t) = (5t^2)' = 5 \cdot 2 \cdot t^{2-1} = 10t$$

$$\Delta t = t_1 - t_0 = 3 - 1 = 2 \text{ с}$$

$$s_0(t_0) = 5 \cdot 1^2 = 5 \text{ м}$$

$$s_1(t_1) = 5 \cdot 3^2 = 45 \text{ м}$$

$$\Delta s = s_1 - s_0 = 45 - 5 = 40 \text{ м}$$

$$v_{\text{сеп}} = \frac{\Delta s}{\Delta t} = \frac{40 \text{ м}}{2 \text{ с}} = 20 \text{ м/с}$$

$$2) v(t_0) = 10 \cdot 1 = 10 \text{ м/с}$$

Відповідь: $v(t_0) = 10 \text{ м/с}$; $v_{\text{сеп}} = 20 \text{ м/с}$.

20.9.** Матеріальна точка масою 4 кг рухається по координатній прямій за законом $s(t) = t^2 + 4$ (переміщення вимірюють у метрах, час — у секундах). Знайдіть імпульс $P(t) = mv(t)$ матеріальної точки в момент часу $t_0 = 2$ с.

$$m = 4 \text{ кг}, S(t) = t^2 + 4, t_0 = 2 \text{ с}, P = mv(t) - ?$$

$$v(t) = S'(t) = (t^2 + 4)' = 2t + 0 = 2t$$

$$v(t_0) = v(2) = 2 \cdot 2 = 4 \text{ м/с}$$

$$P = 4 \text{ кг} \cdot 4 \text{ м/с} = 16 \frac{\text{кг} \cdot \text{м}}{\text{с}}$$

Відповідь: $P = 16 \frac{\text{кг} \cdot \text{м}}{\text{с}}$.

20.10.** Тіло масою 2 кг рухається по координатній прямій за законом $s(t) = 3t^2 - 4t + 2$ (переміщення вимірюють у метрах, час — у секундах). Знайдіть кінетичну енергію $E(t) = \frac{mv^2(t)}{2}$ тіла в момент часу $t_0 = 4$ с.

$$m = 2 \text{ кг}, S(t) = 3t^2 - 4t + 2, t_0 = 4 \text{ с}, E(t) = \frac{mv^2(t)}{2} - ?$$

$$v(t) = S'(t) = (3t^2 - 4t + 2)' = 3 \cdot 2t^{2-1} - 4 \cdot 1 \cdot t^{1-1} + 0 = 6t - 4$$

$$v(t_0) = v(4) = 6 \cdot 4 - 4 = 24 - 4 = 20 \text{ м/с}$$

$$E(t) = \frac{2 \text{ кг} \cdot 20^2 \text{ м}^2/\text{с}^2}{2} = 400 \text{ Дж}$$

Відповідь: $E(t) = 400 \text{ Дж}$.

Самостійна робота №2 «Застосування похідної до дослідження графіків функцій»

Розподіл варіантів: 1-6 за списком – 1 варіант; 7-12 за списком – 2 варіант; 13-18 за списком – 3 варіант; 18-24 за списком – 4 варіант, 25-30 за списком – 5 варіант.

Варіант 1

1. (5 балів) Тіло рухається прямолінійно за законом $x(t) = 0,75t^4 + 3t^2$ (x – у метрах, t – у секундах). Знайдіть швидкість точки в момент часу $t = 2$ с.
2. (7 балів) Дослідити функцію $y = x^2 - 3x - 10$ та побудувати її графік.

Варіант 2

1. (5 балів) Тіло рухається прямолінійно за законом $x(t) = \frac{3}{2}t^2 + 2t - 7$ (x – у метрах, t – у секундах). У який момент часу (u с) швидкість тіла дорівнюватиме 17 м/с?
2. (7 балів) Дослідити функцію $y = x^2 - 2x - 8$ та побудувати її графік.

Варіант 3

1. (5 балів) Тіло рухається прямолінійно за законом $x(t) = 0,5t^4 + t^3$ (x – у метрах, t – у секундах). Знайдіть швидкість точки в момент часу $t = 3$ с.
2. (7 балів) Дослідити функцію $y = x^3 + 2x^2 + x$ та побудувати її графік.

Варіант 4

1. (5 балів) Тіло рухається прямолінійно за законом $x(t) = 3,5t^2 + 4t + 11$ (x – у метрах, t – у секундах). У який момент часу (u с) швидкість тіла дорівнюватиме 25 м/с?
2. (7 балів) Дослідити функцію $y = 3x^2 - x^3$ та побудувати її графік.

Варіант 5

1. (5 балів) Тіло рухається прямолінійно за законом $x(t) = 0,25t^4 - t^2$ (x – у метрах, t – у секундах). Знайдіть швидкість точки у момент часу $t = 3$ с.
2. (7 балів) Дослідити функцію $y = x^4 + 4x^3 - 8x^2$ та побудувати її графік.

Домашнє завдання: розв'язати задачі (в зошиті):

- 1) **0.** Тіло рухається прямолінійно за законом $x(t) = t^2$ (t вимірюється у секундах; x – у метрах). Знайдіть швидкість тіла в момент часу: 1) $t = 4$ с;   2) $t = 10$ с.
- 2) **6.** Матеріальна точка рухається прямолінійно за законом $x(t) = t^3$ (t вимірюється в секундах, x – у метрах). У який момент часу t ($t > 0$) швидкість точки буде дорівнювати 48 м/с?

Зворотній зв'язок:

E-mail t.anastasia.igorivna@gmail.com